

Вишгородський історико-культурний
заповідник

Старожитності Вишгородщини

Збірка тез, доповідей і повідомлень
16-ої науково-практичної конференції
присвяченої «Дню пам'яті Ярослава Мудрого»

27-28 травня 2010 р.
м. Вишгород

Вишгород-2011 р.

ББК 63/3(4 УКР-4КІІ) я 43

С 77

С 77 Старожитності Вишгородщини: 36. тез, доповідей і повідомлень 16-ої наук.-практ. конференції 27-28 травня 2010р., м. Вишгород
Вишгородський іст.-культ. заповідник;
Вишгород, 2010 .- с.200; іл.18

Упорядник А.М.Плотникова

До збірки вміщені тези 16-ої науково-практичної конференції, що відбулася в м. Вишгороді 27-28 травня 2010 року.

Пропонована збірка вміщує наукові статті та повідомлення, які стосуються давньої історії, культури, археологічних пам'яток.

Для всіх, хто цікавиться історією, археологією.

Матеріали друкуються під авторською редакцією.

ЗМІСТ

Орлов Р.С. Історичний ландшафт Вишгорода.....	5-22
Беліловська А. В.,Белак О. М. Особливості реставрації ікони „Св. Григорій Богослов та Св. Ксенія” з фондової колекції Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника	23-26
Вовкодав С. М., Юрченко О.В. Система заселення давньоруського часу басейну р. Броварка на Переяславщині.....	27-39
Грига М. І. Реставрація скульптури з фондів Національного Києво- Печерського історико-культурного заповідника	40-45
Дудник Н.О. Особливості реставрації ікони ХІХ ст. „Святий Філарет Милостивий” з колекції НКПІКЗ.....	46-51
Коваль О.В. «В поисках библиотеки Киево-Межигорского монастыря. Утраченная духовность».....	52-60
Козюба В.К. Вишгородська археологічна експедиція 1934 р.....	61-107
Коломієць О. П. Осоливості та складності реставрації картин Івана Сошенка - з фондів Державного Корсунь-Шевченківського історико- культурного заповідника.....	108-112
Ланько Т. М. Особливості реставрації археологічної шкіри - на прикладі пам'яток з фондів національного Києво-Печерського історико- культурного заповідника	113-117
Маричева М. Збереження та примноження традицій народної вишивки на Вишгородщині.....	118-125
Ольговський С.Я. До питання про час виникнення Києва.....	126-131

Вовкодав Сергій Михайлович, молодший науковий співробітник
НІЕЗ «Переяслав».

Юрченко Олександр Васильевич, старший науковий співробітник
сектора Постійнодіючої Переяслав-Хмельницької археологічної
експедиції НІЕЗ «Переяслав»

Система заселення давньоруського часу басейну р. Броварка на Переяславщині

**В статті аналізується поселенська структура
давньоруського часу в межах басейну р. Броварка.**

Річка Броварка - один із елементів комплексу поверхневих вод Лівобережжя Середньої Наддніпряни, що входить у гідросистему: Броварка-Трубіж-Дніпро. Будучи лівою притокою р. Трубіж, вона простягається на відстань 52 км через територію Золотоніського (Черкаської обл.) та Переяслав-Хмельницького (Київської обл.) районів. Басейн р. Броварки розташований в глибині плато лесової тераси й виступає як цілком самостійний природно-ландшафтний мікрорегіон. Ріка має звивисте річище з малою швидкістю течії, що зумовило значну заболоченість її берегів. Широка долина ріки має рівнинний, степовий ландшафт.

Вивчення давньоруських поселенських структур у даному регіоні розпочалося в 1971 р. роботою розвідзагон ІА АН УРСР по обстеженню городищ Київщини, під керівництвом М.П. Кучери. Поряд з іншими городищами Переяславщини було обстежене городище в с. Вінниці [11, с. 47]. Протягом 1988-2009 рр. працівниками археологічного відділу НІЕЗ "Переяслав" в долині р. Броварки проводилися розвідки з метою виявлення та фіксації нових археологічних пам'яток. Внаслідок цього було відкрито низку населених пунктів (далі НП) давньоруського часу [3; 1; 2; 6, с. 13; 7, с. 64-66]. Дослідження пам'яток регіону триває

нині в контексті комплексного вивчення басейну р. Броварки. Загалом на сьогодні відомо 13 сільських поселень та 1 городище, короткий опис яких ми пропонуємо нижче. Перелік поселень поданий відповідно їх локалізації вздовж русла річки.

Береги.. Давньоруське поселення знаходиться за 1 км на північний захід від с. Пслоги-Чобітьки та за 1,5 км на південний схід від с. Лецьки в ур. Береги. Розташоване вздовж низького лівого берега р. Броварки та правого берега затоки, перпендикулярної до річища (рис. 2.1) [7, с. 64-65]. Розміри: 170x117 м (1,9 га). Культурний шар - 0,4-0,9 м. Площа поселення розорюється. На поверхні зібрано кераміку першої половини XI - початку XII ст. та залізні предмети: ключ від навісного замка, свердло, калачовидне кресало з язичком, ножі, ромбоподібний черешковий наконечник стріли, язички від ремінних пряжок, а також срібну бляшку з черневим орнаментом (рис. 1.2-6, 8, 10, 20-30).

Жуликівщина. Поселення розташоване за 100 м від східної околиці с. Лецьки та за 1,42 км на північний захід від селища а ур. Береги. Займає невисокий лівий берег р. Броварки в місці крутого вигину її річища (рис. 2.2). Розміри: 250x30 м, (0,75 га). Культурний шар - 0,4 м. [1, с. 29-30]. Територія задернована, місцями використовується під городи. З площі поселення піднято вінчик першої половини XI ст., атакою великій кількості уламки кухонного та тарного посуду XII - першої половини XIII ст. (рис. 1.11-19).

Сковорода. Городище, розташоване на західній околиці с. Вінинці на підвищенні правого берега р. Броварки за 97,6 м на північ від ріки [14, с. 22-24, 29; 13, с. 210]. В плані кругле, складається з двох концентричних ліній вгіль та такої ж кількості ровів. Має два вузьких протилежних проходи орієнтованих по лінії північний схід— південний захід. Загальний діаметр - 93 м, діаметр внутрішнього майданчика - 66 м. Зовнішній вал нижчий від внутрішнього, має широку вершину - 4,4 м, ширина валу в основі - 10 м. Ширина основи внутрішнього валу - 10 м, вершина шириною - 2,64 м, висота з середини — 1,5 м, ззовні - 3 м.

Городище задерноване. Вся внутрішня площа зайнята давнім кладовищем, вали і зовнішній рів частково зайняті сучасним кладовищем. З боку річки ознаки рову відсутні. Площа: загальна — 0,7 га, внутрішнього майданчика - 0,34 га. Окремі дослідники ототожнюють городище залишками літописного "городка" Воїн (1079 р.) [Ю, с 133].

На південь та південний схід від городища, на схилі правого берега р. Броварки виявлено посад площею 2,1 га. Територія знаходиться під городніми ділянками та садибами. Знайдені фрагменти кухонного посуду та уламок скляного браслету датуються XII - першою половиною XIII ст. (рис. 1.7, 41-49).

Вінниці 1. На протилежному березі, за 200 м на південний захід від городища зафіксоване поселення розмірами 103x93 м, (0,8 га). Пам'ятка розорюється. На його площі знайдено кухонний посуд XII - першої половини XIII, уламок кресала, відерну петлю та бойову сокиру (рис. 1.1, 33-40). Сокира належить до типу MA за А.М. Кірпічниковим, синхронного знайденої кераміці [9, с 30, 37]. Поселення, очевидно, ідентифікує переправу через річку, яка підтримувала зв'язок мешканців городища з лівим берегом (рис. 2.3).

Тракторна бригада. Селище розташоване за 538 м на північний захід від західної околиці с. Вінниці, за 194 м від тракторної бригади та 194 м від городища. Займає підвищення та пологий схил лівого берега р. Броварки (рис. 2.5). Розміри: 103x50 м (0,5 га). Потужність культурного шару - 0,4 м [1, с.28]. Пам'ятка розорюється, на поверхні зібрано фрагменти гончарного посуду XI - першої половини XIII ст., уламки амфор, залізни ніжта відерну петлю (рис. 1.50-59).

Яненки. Поселення знаходиться на західній околиці с. Мала Каратуть, на краю та схилі високого правого берега р. Броварки (рис. 2.6). Розміри: 700x50-70 м (близько 4,2 га). Культурний шар - 0,6 м. Територія розорюється, частково зайнята городами [1, с 27-28]. З пам'ятки походять уламки гончарного посуду XII - першої половини ХПІ ст. (рис. 1. 60-66). На місці селища локалізується літописне Янчине сільце (1149 р.) [10, с 135-136].

Старо. Розташоване у східній частині с. Воскресінське на невисокому підвищенні пологого схилу лівого берега р. Броварки (рис. 2. 7). Розміри: 300x80-100 м (до 3 га). Культурний шар - 0,7 м. Площа поселення зайнята садибами та городами [3, с 10-11]. На поверхні та під час шурфування виявлено уламки кухонного посуду першої половини XI -XII ст. і уламок залізного ножа (рис. 1.9,67-76).

Левада. Поселення розташоване за 100 м на північ від села, на північній частині підвищення краю лівого берега р. Броварки в ур. Левада (рис. 2.8). Розміри: 100x70 м (0,7 га). Культурний шар-0,3-0,4 м. Поверхня розорюється [1, с 31]. На поселенні виявлено уламки кухонного посуду XII - першої половини XIII ст.

Дубки. Поселення знаходиться в 1 -1,5 км на північний схід від с. Воскресінське та на південний захід від с. Велика Каратуть, поряд з місцевим глиняним кар'єром. Займає високий, мисоподібний виступ та схил правого берега р. Броварки (рис. 2.9). Розміри: 250x30 м (0,75 га). Потужність культурного шару - 0,4 м, який частково зруйнований кар'єром. Поверхня розорюється [1, с 32]. На площі пам'ятки зібрані уламки посуду XII-першої половини XIII ст. (рис. 1.32).

Селище 1. Поселення розташоване за 1 км на північний захід від села с. Травневе на краю підвищення та пологому схилі лівого берега р. Гнилки (Гадки)-притоки р. Броварки, що прилягає до широкої, нині осушеної заплави (рис. 2. 12). Знахідки на поверхні концентрунються двома смугами: біля меліоративного каналу-- 270x40 м (1 га) та через 80-140 м - 300x50 м (1,5 га). Культурний шар - 0.5 м. Поверхня розорюється [2, с. 20-21]. Знахідки кераміки на поселенні датуються XII - першою половиною XIII ст.

Селище. Поселення знаходиться за 1,6 км на схід від південно-східної частини с. Велика Каратуть та на схід від ґрунтової дороги на с. Строкову (рис. 2.13). Займає видовжене підвищення в заплаві р. Гнилки. Розміри: 300x50 м (1,5 га). Культурний шар потужністю 0,3 м, пошкоджений меліоративними роботами. Територія пам'ятки розорюється

[3, с 10]. На поверхні зібрано уламки гончарного посуду першої половини XI-XII ст. (рис. 1.92-99).

Штернове. Знаходиться за 2,5 км на схід від с Велика Каратувль, біля ґрунтової дороги на с Строкову (на північний схід від містка через р. Гнилку) (рис. 2. 14). Займає нижню і середню частини схилу та підвищення правого берега р. Гнилки. З півдня та заходу оточене болотистою заплавою. Розміри: 900-1000x70-100 м, (близько 7 га). Культурний шар - 0,6-0,7 м. Територія пам'ятки розорюється. В траншеї газопроводу, що перерізала селище, на глибині 1,2-1,3 м виявлені залишки заглибленого житла з піччю та уламки гончарних горщиків XII - XIII ст. [2, с. 17]. Знайдена на пам'ятці кераміка датується XII - першою половиною XIII ст. (рис. 1.77-79).

Облоги. Поселення знаходиться за 800 м на південь від х. Мар'янівка та на південний схід від мікрорайону Підварки м. Переяслав-Хмельницького. Займає підвищення на краю лівого берега р. Броварка (зі сходу прилягає до осушеної тепер затоки -ур. Вингуля) (рис. 2.10). Розміри: 100x50 м (0,5 га). Культурний шар - 0,6 м. Східна частина селища задернована, решта розорюється [1, с 28]. На поверхні зібрані уламки кухонного і тарного посуду кінця XI - першої половини XIII ст. (рис. 1.80-91). Існує думка, що назване селище є залишками літописного Кудногового сільця (1149 р.) [10, с 134].

Шпиль. Знаходиться за 200 м на південний захід від околиці с. Чирське, західніше дороги Переяслав-Хмельницький - Жовтневе. Займає край високого лівого берега р. Броварки. З південного сходу та півдня обмежене неглибокою розораною долиною-ярком (рис. 2. 11). Розміри: 250x70-100 м (2,1 га). Культурний шар - 0,7 м. Поверхня Селище 1. Поселення розташоване за 1 км на північний захід від села с Травневе на краю підвищення та пологому схилі лівого берега р. Гнилки (Гадки) - притоки р. Броварки, що прилягає до широкої, нині осушеної заплави (рис. 2. 12). Знахідки на поверхні концентруються двома смугами: біля меліоративного каналу — 270x40 м (1 га) та через 80-140 м - 300x50 м (1,5 га). Культурний

шар - 0,5 м. Поверхня розорюється [2, с 20-21]. Знахідки кераміки на поселенні датуються XII - першою половиною XIII ст.

Селище. Поселення знаходиться за 1,6 км на схід від південно-східної частини с Велика Каратуть та на схід від ґрунтової дороги на с Строкоєу (рис. 2.13). Займає видовжене підвищення в заплаві р. Гнилки. Розміри: 300х50 м (1,5 га). Культурний шар потужністю 0,3 м, пошкоджений меліоративними роботами. Територія пам'ятки розорюється [3, с 10]. На поверхні зібрано уламки гончарного посуду першої половини XI-XII ст. (рис. 1.92-99).

Штернове. Знаходиться за 2,5 км на схід від с Велика Каратуть, біля ґрунтової дороги на с Строкову (на північний схід від містка через р. Гнилку) (рис. 2. 14). Займає нижню і середню частини схилу та підвищення правого берега р. Гнилки. З півдня та заходу оточене болотистою заплавою. Розміри: 900-1000х70-100 м, (близько 7 га). Культурний шар - 0,6-0,7 м. Територія пам'ятки розорюється. В траншеї газопроводу, що перерізала селище, на глибині 1,2-1,3 м виявлені залишки заглибленого житла з піччю та уламки гончарних горщиків XII - XIII ст. [2, с 17]. Знайдена на пам'ятці кераміка датується XII - першою половиною XIII ст. (рис. 1.77-79).

Облоги. Поселення знаходиться за 800 м на південь від х. Мар'янівка та на південний схід від мікрорайону Підварки м. Переяслав-Хмельницького. Зіймає підвищення на краю лівого берега р. Броварка (зі сходу прилягає до осушеної тепер затоки -ур. Винуля) (рис. 2.10). Розміри: 100х50 м (0,5 га). Культурний шар - 0,6 м. Східна частина селища задернована, решта розорюється [1, с. 28]. На поверхні зібрані уламки кухонного і тарного посуду кінця XI - першої половини XIII ст. (рис. 1.80-91). Існує думка, що назване селище є залишками, літописного Кудного сільця (1149 р.) [10, с 134].

Шпиль. Знаходиться за 200 м на південний захід від околиці с. Чирське, західніше дороби Переяслав-Хмельницький - Жовтневе!. Займає край високого лівого берега р. Броварки. З південного сходу та півдня обмежене неглибокою розораною

долиною-ярком (рис. 2. 11). Розміри: 250x70-100 м (2,1 га). Культурний шар - 0,7 м. Поверхня розорюється [2, с. 21]. На площі поселення виявлено уламки посуду XII - першої половини XIII ст.

Матеріальний комплекс згаданих поселень свідчить про поступове заселення території вже з першою половиною XI ст. НП цього часу розташовувались відірвано один від одного на відстані 5-6 км: Береги, Тракторна бригада, Старе, Селище. Таке заселення, очевидно, зумовлене конфігурацією господарських зон кожного з поселень, коли за межами ресурсної зони одного НП виникав інший й характерне для початкових етапів формування поселенської мережі. В другій половині XI ст. навколо згаданих поселень виникають інші пам'ятки утворюючи незначні скупчення НП (Жуликівщина, Левада, Облоги). Тоді ж, ймовірно, було створене укріплене городище, що згадувалось вище. Про це, зокрема, свідчить його згадка в літописі під 1079 р.

Період кінця X - першої половини XI ст. характеризується становлення міста Переяславля Руського як адміністративного центру певної території, в яку й входили НП досліджуваного регіону. Можливо саме в цей же час був створений відрізок внутрішнього валу переяславських «змійових» валів¹. У межах території басейну р. Броварки знаходиться значна частина Великого та Малого валу (рис. 2). Дуга зовнішнього валу має деякі відмінності у розмірах, конфігурації, протяжності насипу від Великого валу. Поряд з цим, насип останнього вкладається в півколо Малого валу. Все це, очевидно, свідчить про більш ранній час створення зовнішнього валу - не пізніше IX - початку X ст. Існує думка, що час створення Малого валу співпадає з періодом консолідації полянських племен у VIII-IX ст. Можливо насип оточував певну племінну територію, що чітко окреслилась в даний період й мала власний адміністративний центр [15, с

¹Переяславські «змійові» вали складаються з зовнішнього Малого валу, внутрішнього Великого валу та Перехресного валу.

56].

Важко зрозуміти яким чином впливала система оборонних споруд на заселення території в XI ст. Характерно те, що виявлені поселення цього часу всі локалізуються в межах території оточеної зовнішнім валом. Поряд з цим, удругій половині XI ст. більшість нових НП виникають між р. Трубіж та внутрішнім валом. Можливо, ця особливість зумовлена саме створенням Великого валу, внаслідок чого пріоритетним критерієм під час влаштування нових НП стала саме захищеність території.

В XII ст. різко збільшується кількість пам'яток на території захищеної внутрішнім валом вздовж обох берегів р. Броварки та р. Гнилки (Гадки): Яненки, Дубки, Селище 1, Штернове, Шпиль. Е> цей же час за північю Великого валу біля с. Вінниці, дещо південніше існуючого з XI ст. поселення Тракторна бригада, виникає ще один НП (Вінниці 1) та посад городища в ур. Сковорода.

Найпізніше поселення мікрорегіону Береги протягом першої половини XII ст. перестає існувати. Можливо, це пов'язано із заселенням території між Великим та Малим валами представниками тюркомовних кочових племен (чорних клобуків, торків, берендичів, печенігів, турпеїв тощо), що були виведені зі степу внаслідок протистояння руських князів та половецьких військових загонів протягом кінця XI — початку XII ст. Ними заселялися крайні землі князівств з метою створення живої лінії захисту від нападів половців. Характер розселення груп тюркського населення визначався двома основними факторами. Перший - цілеспрямоване заселення князівською владою найбільш небезпечних зон оборони від нападів половців, інший - територія, охоплена цим етносом мала зручний і звичний для проживання та господарської діяльності кочовиків ландшафт. Про перебування в межах мікрорегіону згаданих груп населення свідчить поховання кургану "Гостра могила", котрий розташований за 164 м на південний захід від дороги Переяслав-Хмельницький - Пологи-Яненки та за 223 м на північний захід від дороги між сс. Лецьки та Циблі. Від

городища він віддалений на 1,40 км у південно-східному напрямку. Розкопаний Д.Я. Самоквасовим у 1877 р. Північна частина кургану містила впускне поховання (2,13x1,77x2,13 м) із залишками кістяків людини та коня, орієнтованих на захід. Поряд із похованим знайдені: шматок шовкової тканини, залізне кресало, наконечники стріл, шабля, кинджал та козиний ріг. Рештки коня супроводжувались елементами шкіряної кінської упряжі, прикрашеної бронзовими бляшками і бубонцями, залишками вкритого шкірою дерев'яного сідла та залізними стременами. Враховуючи тип поховальної конструкції, а також особливості виявленого матеріального комплексу, поховання слід віднести до чорноклобуцького типу [8; 17, с 86-87; 16, с. 14, 238]. Поряд з цим, показовим ідентифікатором існування в межах регіону "своїх поганих" є зафіксовані в долині р. Броварки топоніми, що мають тюркське походження [10, с 137; 18, с. 221].

В першій половині XIII ст. поселенська мережа зазнає лише незначних змін, зникають 2 поселення, що виникли ще в першій половині XI ст.: Старе та Селище. Загалом межі освоєння території залишаються подібними до тих, що існували наприкінці XII ст. Така ситуація триває до 1239 року, коли місто Переяславль Руський та його околиці були спустошені монголами. З цього часу поселенська структура басейну р. Броварки перестає існувати. Зони розселення змінюються в бік природно захищених територій (лісів, боліт), оскільки відкритий ландшафт не давав змоги створювати довготривалі поселення у зв'язку із існуванням постійної загрози з боку військових ординських загонів. Таким чином, існуюча протягом майже 250 років поселенська структура давньоруського часу мікрорегіону припинила своє існування. Для наочного представлення заселеності території басейну р. Броварки нами створені три карти ресурсних зон пам'яток кожного із розглянутих періодів: XI, XII та XIII ст. (рис. 2).

Важливим етапом вивчення давніх систем заселення є моделювання комунікаційних мереж. Даний напрямок

історичної реконструкції передбачає аналіз декількох типів вихідних даних: екологічних параметрів та картографічних джерел. Методи моделювання давніх шляхів сполучення неодноразово описувались нами раніше [4; 5]. Варто лише нагадати, що основними природно-географічними параметрами, використаними під час моделювання, є рельєф (власне кривизна поверхні) та гідромережа. Також у модель інтегрована інформація, отримана з картографічних матеріалів:

військово-топографічна карта Російської імперії Ф. Ф. Шуберта (лист Полтавської та Київської губернії) масштабу версти в 1 дюймі - дані про шляхи та мости II половини XIX ст.;

військово-топографічна карта генерального штабу Червоної армії УРСР 1932 р. - лише дані про мости.

Моделювання системи комунікацій давньоруського часу досліджуваного мікрорегіону зумовлює необхідність використання елементів ландшафту у максимально наближеному до досліджуваного періоду вигляді. Природно-географічний комплекс басейну р. Броварки був значною мірою спотворений протягом останнього століття. Найвідчутніших змін внаслідок меліоративних робіт в регіоні зазнала гідромережа. В зв'язку з цим нами здійснена спроба реконструкції домеліоративного стану гідрокомплексу басейну р. Броварки. Зокрема, важливим елементом згаданої реконструкції є система боліт та рокит, що простяглася на правому березі р. Боовіарки та відтворене русло її притоки р. Гнилки (Гадки).

Як вже зазначалось, в XII ст. територія мікрорегіону була найбільш освоєною, тому комунікаційна ситуація змодельована саме для цього часу. Першочерговим завданням реконструкції давніх шляхів є визначення, та < званих, точок відліку. Як правило, це головні адміністративні центри з одного боку й поселення з іншого. Цими центрами слід вважати, звичайно місто Переяславль Руський, а також городища біля с. Вінниці та с. Циблі (ур. Узвіз). У випадку моделювання шляхів між містом та іншими населеними пунктами мікрорегіону існує проблема

вибору точок безпосередньо біля стін міста, з яких починалися дороги. Складність та неоднозначність гідрографічної ситуації навколо міста Переяславля Руського, яка, очевидно, мала іншу конфігурацію ніж сьогодні, не дозволяє нам вважати початковими точками відліку найближчі до НП досліджуваного мікрорегіону Єпископські ворота дитинця та Кузнечі «окольного міста» [12]. Вони обоє розташовані біля місць наближення плато лесової тераси в бік міста, що дозволяло порівняно швидко подолати заболочену заплаву р. Трубіж піднятися власне на плато. Єпископські ворота були зорієнтовані на давній шлях, що з Півдня підходив до міста через ур. Гора - мисоподібний останець лесової тераси (нині територія Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини). Кузнечі ворота виходили в бік комплексу з двох мостів та гребель, що ХУШ-ХІХ ст. називався Довгим мостом і закінчувався на лівому березі р. Трубіж в межах перетину сучасних вулиць Новокиївське та Золотоніське шосе. Початковими точками моделювання шляхів обрано кінець згаданого мосту та міст через р. Попівка, що розташований біля підніжжя ур. Гора. Від згаданих точок нами змодельовані комунікації до кожного з поселень мікрорегіону. Отримані результати показали, що більшість шляхів сполучень до НП розпочинались саме з «Довгого мосту». Через ур. Гора доцільним слід вважати лише дорогодо поселень, що розташовані в межах сучасних сс. Вінниці та Лецьки. Інші шляхи зливаються з комунікаціями, прокладеними від Довгого мосту. Окремо від мосту через р. Полівка згенеровано дорогу до городища Узвіз в с. Циблі та від останнього в бік найближчих поселень басейну р. Броварки. Очевидно через Єпископські ворота проходила магістраль спрямована, головним чином в південному напрямку вздовж краю плато. Відповідно, рух до НП досліджуваного мікрорегіону відбувався саме через Кузнечі ворота посаду.

Цікавою та досить показовою особливістю результатів моделювання системи комунікацій є її наближення до мережі доріг другої половини ХІХ ст. та співпадіння окремих шляхів в

місяця перетину русла річки із мостами, що існували протягом останніх двох століть.

Поселенська мережа давньоруського часу басейну р. Броварки виникла й розвивалась під впливом низки чинників, зумовлених особливостями її природно-географічного та адміністративного положення. Постійна загроза з боку степу визначила включення території в своєрідну систему захисту, представлену "змійовими" вапами, городищем, а також живою лінією оборони, ствоєною шляхом заселення південно-східної частини мікрорегіону тюркомовним населенням. У подальшому зазначені фактори разом з особливостями міжетнічних відносин між «своїми поганими» та місцевим населенням й визначали характер та особливості локалізації поселень. У другій чверті XIII ст. всі згадані чинники втратили силу внаслідок руйнації військово-адміністративної системи Давньоруської держави. В нових умовах НП, що існували протягом XI - першої половини XIII ст. зникають.

Джерела та література

Бузян Г.М., Буйлук М.М., Колибенко О.В., Товкайло М.Т. Звіт про роботу Пе>реяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1990 рік. // НА ІА ПАНУ. - 1990/186.-40 с

Бузян Г.М., Буйлук М.М., Колибенко О.В., Товкайло М.Т. Звіт про роботу Пеіреяслав-Хмельницької археологічної експедиції за 1991 рік. //НА ІА НАНУ. - 1991/211.-25 с

Бузян Г.Н., Буйлук Н.М., Товкайло Н.Т. Отчет о работе Переяслав-Хмельницкой археологической экспедиции за 1988 г. // НА ІА НАНУ. - 1988/71. - 17 с.

Вовкодав С.М. Методика моделювання давніх комунікаційних мереж шляхом ПС-аналізу. // Наукові записки з української історії. - Тернопіль: Астон, 2007. -Вип. 19.-С. 76-82.

Вовкодав СМ. Методы ГИС-моделирования коммуникационных сетей систем заселения. //Археологические памятники Восточной Европы: Межвузовский сборник трудов. - Воронеж: Научная книга, 2009. - Вып. 13. - С. 238- 241.

Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Давньоруські пам'ятки басейну р. Броварки на Переяславщині // Середньовічні старожитності Південної Русі-України: Тези доповідей Третьої Міжнародної студентської наукової археологічної конференції. - Чернігів, 2004. - С. 13-14.

Вовкодав С.М., Юрченко О.В. Нові знахідки в долині р. Броварка // Наукові записки з української історії. - Переяслав-Хмельницький, 2003. - Вип.14. - С 63-69.

Квітницький М.В. Торки. Проблема атрибуції поховальних комплексів // Археологія. - 2004. - №4. - С 25-34.

Кирпичников А.Н. Древнерусское оружие. Копья, сулицы, боевые топоры, булавы, кистени IX-XIII вв. // САП - М.-Л.: Наука, 1966. - Вып.2. - 179 с.

10.Колибенко О.В., Колибенко О.В. Давньоруські топоніми Переяславщини. // Наукові записки з української історії. - Переяслав-Хмельницький, 2002. - Вип.13. -С 128-139.

11.Колибенко О.В., Колибенко О.В. Історико-краєзнавчі дослідження Переяславщини (археологічні джерела). - Переяслав-Хмельницький, **2005.-4.1.-114 с.**

12.Колибенко О.В. Міські брами Переяславля Руського. // Наукові записки з української історії. - Переяслав-Хмельницький, 2000. - Вип.Ю. -С 16-23.

13.Куза А.В. Древнерусские городища X-XI вв. Свод археологических памятников. - М., 1996.-256 с.

14.Кучера М.П. Давньоруські городища в західній частині Переяславщини//Археологія. - 1978. - №25. - С 21-31.

15.Нариси з історії давнього Переяслава (до 1100-ліття першої літописної згадки)./ Бузян Г.М., Набок Л.М., Роздобудько М.В., Тетеря Д.А. - Київ: Міленіум, 2007. - 267 с

16.Самоквасов Д.Я. Могилы Русской земли. - М., 1908. - 271 с.

17.Самоквасов Д.Я. Основания хронологической классификации, описание и каталог коллекции древностей. - Варшава, 1892 - 143 с.

18.Юрченко О.В. Переяславщина в другій половині XIII-XVI ст. (історико-археологічний огляд) // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - Луганськ, **2004. - №9. -С 219-225.**